

*Багач І. Г.,**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри романо-германської філології та перекладу
Черкаського державного технологічного університету*

КОРОТКОМЕТРАЖНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ФІЛЬМ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. В статті схарактеризовано особливості короткометражного навчального фільму як засобу навчання всіх видів мовленнєвої діяльності та обґрунтовано актуальність використання його на заняттях з іноземної мови для формування й розвитку міжкультурної комунікативної компетентності.

Ключові слова: короткометражний навчальний фільм, медіа-ресурси, комунікативна компетентність, міждисциплінарний підхід.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, інформатизації як рушійна сила розвитку сучасного суспільства швидко поширюються в освітньому просторі, змінюючи формат навчального процесу, який зорієнтований на максимальну оптимізацію навчання до потреб його учасників.

Інформаційно-комп'ютерні технології зумовили появу нового дидактично-технологічного інструментарію, такого як мультимедійні відеопроєктори, інтерактивні дошки, електронні енциклопедії та довідники, тренажери і програми тестування та ін.. Це уможливило появу нових видів навчання та створення відповідно до них навчальних посібників з використанням освітніх ресурсів Інтернету й медіа технологій як засобів навчання.

Популярність медіа-ресурсів серед студентів і викладачів, постійний міжнародний дискурс науковців з цієї проблеми дає нам підстави вважати, що в найближчому майбутньому використання різноманітних медіа стане невід'ємною складовою навчального процесу.

Розширення міжнародних зв'язків, доступ до автентичних навчально-методичних комплексів, розроблених німецькими фахівцями в галузі викладання німецької мови як іноземної (DaF), компонентами яких є підручники з DVD-ROM та Audio-CD, робочі зошити з вправами для самоконтролю на CD-ROM, книги для вчителя з ксерокопіювальними матеріалами, дає змогу студентам і викладачам вітчизняних вищих навчальних закладів долучитися до нових можливостей оптимізації навчального процесу.

Зазначимо, що впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій регулюється Законом України «Про освіту», Законом України «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про ефективні методи навчання іноземної мови у «глобальному» середовищі залишається найбільш дискусивним в сучасній лінгводидактиці, особливо нині з огляду на вищезгадані аспекти вивчення мови.

Проблема використання новітніх інформаційних технологій навчання для вивчення іноземної мови відображена у дослідженнях Е. Дмитрієва, О. Зубенко, О. Нісімчук, С. Новикова, А. Падалки, Е. Полат, Т. Полілова, Н. Пшенинської, С. Сидоренко, О. Шпак, Л. Щаннікової, Л. Цветкової. Комп'ютерні технології як нову форму навчання розглянуто в працях О. Руденко-Моргун. Проблемою використання відеофільму у середній школі займаються О. Барменкова, Ю. Верисокін. Методичні аспекти комп'ютеризованого навчання іноземних мов розкривають Є. Азимов, П. Сердюк. Використання інформаційних технологій у формуванні професійної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов досліджує Л. Скалій.

Проте аналіз фахової літератури з проблеми використання аудіовізуальних засобів навчання, зокрема навчальних відеофільмів, дає змогу констатувати, що пріоритет досліджень ефективності й доцільності їх використання як засобу навчання належить науковцям англота німецькомовного простору: У. Абрахаму, К. Вегенер, Д. Відеманну, С. Грець, М. Кепсеру, М. Кланту, М. Коллінзу, І. Мюллер, М. Сімонсону, Г. Тойшеру, А. Томпсону, Ш. Фольку, Г. Тулоджецькі.

Вважаємо, що питання використання навчальних фільмів на заняттях з німецької мови у вітчизняних ВНЗ потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає у характеристиці особливостей короткометражного навчального фільму як засобу навчання всіх видів мовленнєвої діяльності та обґрунтування актуальності використання його на заняттях з іноземної (німецької) мови для формування й розвитку міжкультурної комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Використання в навчальному процесі різноманітних засобів і носіїв інформації (візуальних, аудіо, аудіовізуальних) дає змогу враховувати різні здібності та можливості студентів, щоб підготувати їх до комбінованого використання засобів та носіїв інформації у майбутній професійній діяльності.

Доцільно використані засоби, носії інформації та матеріали змінюють роль викладача, який більше не є єдиним джерелом інформації; сприяють розвитку навичок автономного навчання; дають змогу успішної реалізації студентів з різними здібностями та можливостями; сприяють удосконаленню фахової компетенції студентів; підвищують привабливість заняття; презентують автентичну мову та автентичні реалії іншого народу [1, с. 15].

Відео використовується у викладанні німецької мови як іноземної в Німеччині з кінця 60-х років ХХ ст., проте і нині є предметом фахових дидактичних дискусій.

Особливого значення надається формуванню медіа-компетентностей в системі шкільної та вищої освіти Німеччини що відображено в рамкових навчальних планах земель, де предметне поле *Filmbildung* (використання відеофільмів як засобу навчання) охоплює розвиток таких компетентностей, як аналіз фільму, його використання, виробництво й презентація та місце фільму в медіа-суспільстві [7].

Варто зазначити, що за останнє десятиріччя змінився пріоритет цілей навчання іноземної мови. Якщо раніше головною метою було формування комунікативної компетенції студента, то останнім часом акцент робиться на формування *міжкультурної* комунікативної компетентності, де важливу роль відіграє аудіо-візуалізація, яка подає навчальну ситуацію в об'ємному мовному контексті.

Незважаючи на аргументи «за» й «проти» використання відео, опис форм роботи у фаховій літературі та бажання студентів працювати з даним медіа, автентичні фільми як засіб навчання з розгорнутою системою вправ, що спонукає до активного діалогічного й монологічного мовлення, ще не досить часто використовуються на занятті. Причинами слугують брак навчального часу, що унеможливує перегляд фільму від початку до кінця й опрацювання його у різних видах вправ. Це зумовлює розбиття перегляду на кілька занять, внаслідок чого втрачається інтерес студентів до даного виду роботи.

Тому досить ефективними є короткометражні навчальні фільми (*Kurzfilme*), використання яких більшість викладачів оцінює наступним чином: хоча коротше й менше, проте досконаліше й вагомніше.

Враховуючи особливості та різноманіття жанрів і тематики, короткометражні навчальні фільми (КНФ) широко використовуються в практиці вивчення іноземної мови на всіх рівнях для всіх вікових груп завдяки своєму глибокому художньому й змістовному оформленню. Сучасні автентичні підручники для вивчення німецької мови як іноземної («*Aspekte*», «*Aussichten*», «*Berliner Platz*», «*Land & Leute D-A-CH*», «*Landeskunde für Jugendliche*», «*Sicher*») пропонують роботу над КНФ як невід'ємну частину навчального процесу.

Поняття КНФ охоплює гібридне різноманіття всіх існуючих форм, видів, типів, категорій і жанрів, які, не дивлячись на художній та змістовний діапазон варіативності, відзначаються спільними особливостями, на відміну від повнометражних фільмів. Ці особливості визначають критерії, які обґрунтовують використання КНФ на занятті. Розглянемо їх детальніше.

Стислість. Вона є головною і номінативною рисою КНФ і здебільшого зумовлена виробничо-економічними факторами: багато КНФ створюються за короткий проміжок часу, що обумовлено обмеженими фінансовими й технічними ресурсами, наприклад, курсові роботи студентів кіно- та медіа-шкіл. Максимальна тривалість КНФ – не більше 30-40 хвилин опосередковано визначається фестивалями КНФ, які часто є єдиним шляхом презентувати фільм широкому загалу. Проте тривалість не є принциповим обмеженням у часі. Музичні відео, як і рекламні ролики, можна було б також розглядати як КНФ, які тривають не більше 30 секунд. Проте на відміну від них, характерною рисою КНФ є, окрім драматургічного й образотворчого компоненту, передусім оповідний, що ви-

значається повноцінною завершеністю сюжету. Це дозволяє демонструвати їх періодично, з повторенням в межах однієї теми, без попередньої редукації матеріалу викладачем, наприклад, вибору найважливіших епізодів з повнометражного фільму.

Глибина. У навчальній роботі стислість і глибина оповіді мають велике значення, оскільки в оповідному КНФ мало часу для розгортання сюжету, розповідь чітко структурована й редукована за рахунок кількості подій та дійових осіб. КНФ вирізняються передусім еліптичною манерою розповіді, часто спонтанним початком і несподіваним закінченням, що відразу і повністю «затягає» глядача, дає йому простір для інтерпретації й власного осмислення подальшого розвитку подій, залишає враження, яке по глибині перевищує побачене. Вплив КНФ зазвичай значно інтенсивніший, ніж повнометражного фільму.

Автентичність та інновація. Багато КНФ значною мірою відображають автентичність молодіжної тематики оскільки часто є продуктом діяльності студентів режисерських факультетів, які в захоплюючій і довірливій формі змістовно віддзеркалюють свої емпіричні пізнання, висвітлюють проблеми буденних стосунків, чим сприяють посиленню мотивації до навчання у молоді. КНФ надають можливість креативній молоді спробувати себе в кіно й водночас створити інноваційні форми, які можуть стати імпульсом для «великого» кіно.

Семінари під лозунгами «*Learning by doing*» (Навчаємось, діючи) та «*Learning by viewing*» (Вчимося, споглядаючи) пропонують оволодіння навичками поведінки з камерою, розглядають основні етапи створення фільму. Підсумком їх роботи є реалізація кінопроєкту в навчальних закладах: школах, гімназіях, вищих навчальних закладах Німеччини й Австрії [4].

Використання на занятті й навчальний ефект. КНФ як інноваційний елемент структури заняття, а не традиційний навчальний матеріал, потенційно приваблює глядача студента завдяки відвертості розповіді від початку до кінця, фрагментарній і почасти метафоричній манері оповіді, спонукає до власної інтерпретації й виникнення асоціацій, активної і продуктивної рецепції. КНФ повинен бути досконало створеним, щоб сприяти концентрації уваги студентів. Різноманітність КНФ за формою та змістом дозволяє використовувати їх на міждисциплінарному рівні на всіх напрямках підготовки фахівців з метою формування аудіовізуальних навичок в кожній віковій групі, на кожному рівні розвитку комунікативних міжкультурних компетентностей, на всіх етапах навчання не лише як наочне доповнення до теми, а і як засіб творчої реалізації завдань розроблених для виконання перед, під час і після перегляду КНФ. Водночас такі завдання є доступними в Інтернеті й інтегровані в структуру заняття як додатковий матеріал (рекламні ролики, стоп-кадри, сторінки Facebook) й можуть слугувати матеріалом для самостійної роботи студентів з наступним обговоренням на занятті.

Наприклад, метою заняття є виділити типові ознаки КНФ й відмежувати їх від ознак повнометражних художніх фільмів, визначити роль КНФ в сучасному медіа просторі. Завдання може бути виконано через групову роботу: студенти виокремлюють типові риси й виразні засоби притаманні КНФ, підкріплюють свої відповіді конкретними прикладами з відомих переглянутих КНФ і підсумову-

ють здобутки групи на дошці або через групову дискусію, тобто група розробляє діаграму, яка демонструє наявність КНФ (фестивали КНФ, спеціальні пропозиції по телебаченню, КНФ-DVD, вступна частина програми в кіно, відео платформи в Інтернеті) й визначає аудиторію глядачів. В ході дискусії обговорюють, яку роль відіграє на поточний момент КНФ порівняно з повнометражним й переходять до аргументації конкретних уподобань аудиторії.

Доступ до створення КНФ та участь у проєктах. Сьогодні до послуг викладачів великий вибір німецькомовних КНФ різних категорій (документальні, художні, анімаційні, експериментальні, музичні рекламні, відео мистецтво) подано на численних Інтернет-ресурсах. Фахівцями німецькомовного простору розроблено багато дослідницьких проєктів, які сприяють використанню КНФ на заняттях з німецької мови як іноземної. Одним з таких є «Канон освітнього короткометражного фільму», який стартував у 2009 році в рамках науково-дослідного проєкту «Інтегративна фільмодидактика» на теренах вищої педагогічної школи Фрайбург. Ініціативна група проєкту – акціонерне товариство Kurzfilm запропонувала список рекомендованих 100 КНФ з дидактичними матеріалами на DVD. Даний проєкт був підтриманий Федеральною спільнотою німецьких короткометражних фільмів, Федеральним центром політичної освіти, видавництвом Schroedel. До проєкту долучилися експерти з усіх сфер наукознавства: медіа педагоги, викладачі режисерських факультетів німецьких ВНЗ, продюсери, дидакти з музики, історії, літератури та музейної справи, журналісти. Критеріями відбору КНФ окрім художніх якостей та кіно-історичних засад слугували передусім дидактичний потенціал, можливість доступу до джерел КНФ та використання їх на занятті.

Ще одним професійним виробником актуальних КНФ є спілка молодих аматорів кіно-академії Відня. Її дев'ять DVD-видань «Still learning», кіно-абетка «Still learning – Exposition, Analyse und Entwicklung von Figuren im Spielfilm» є навчальними матеріалами, які створюють підґрунтя для Cultural Studies – міждисциплінарного підходу до аналізу явищ культури у полікультурному середовищі, де останнє розглядається в площині соціальних, політичних й економічних відносин та створює умови для дослідження актуальних медіа феноменів, специфічних медіа пропозицій й впливу медіа на суспільну свідомість [6].

За У. Абрахам та М. Кепсер використання медіа-засобів має перспективне індивідуальне, соціальне й суспільно-культурне значення, оскільки виконує три головні функції щодо впливу на молоде покоління: індивідуалізації, соціалізації, інкультурації (залучення до певної культури) [2].

Фільм, як один з видів медіа є актуальним явищем сьогодення. Що стосується молоді, то вона не лише сприймає фільми як один зі способів проведення дозвілля, а й, використовуючи технічні можливості та певний об'єм знань, знімає свої перші фільми, щоб винести їх на розгляд громадськості. Відповідно, в навчальних закладах Німеччини приділяється багато уваги розвитку компетентностей для роботи над фільмом. Це означає не лише засвоєння навичок поводження з медіа, але й можливість використання фільму як міждисциплінарного медіа.

Міждисциплінарний підхід уможливує розгляд фільму як тексту, який має власну форму, традицію й код, тоб-

то власну мову, яку необхідно розшифрувати. Оскільки молоде покоління може й повинно оцінити вплив медіа, в даному випадку фільму, на процеси демократії – глобальну медіа культуру, викладачам та студентам надається можливість дискурсу щодо ролі виробника, технік та технологій створення фільму. Ключовими питаннями такого дискурсу є: ким і з якою метою створений медіа текст; якими технічними засобами досягається концентрація уваги; як декодується текст; ким і як він сприймається; яку цінність, перспективу й ідеологію даний текст презентує.

Дискурс-аналіз є принциповим методом міждисциплінарного підходу, в якому звертаються до другорядних текстів таких як прес-реліз, резюме продюсерів, рецензії критиків, третинні тексти (інтернет-форуми).

Студенти повинні усвідомлювати, що будь-який медіа-текст є конструктом, продуктом, який створений для певної мети, а культура є складною системою інтертекстуальності, де один текст ґрунтується на іншому. З точки зору міждисциплінарного підходу, фільм сприймається як складова цієї системи [3].

Узагальнюючи, виділимо три базові типи вправ у роботі над КНФ: 1) до перегляду фільму; 2) під час перегляду фільму; 3) після перегляду фільму.

Відповідно до зазначених типів вправ пропонують такі завдання:

Перед переглядом (з опорою на життєвий досвід студентів):

1) передбачити зміст фільму: за допомогою музики, через асоціограму, за допомогою зорового матеріалу (малюнки, фотографії тощо), за допомогою письмових та текстових завдань на основі назви фільму;

2) організувати дискусію: що студенти очікують від перегляду відеоматеріалу.

Під час перегляду: виконати завдання пов'язані з відеоінформацією, мовною інформацією, сюжетом та героями фільму.

Після перегляду:

1) заповнити інформаційну таблицю;

2) описати головних героїв;

3) зробити переказ сюжету, спираючись на записи;

4) виділити з сюжету певну сцену і детально її описати;

5) переказати зміст сюжету (фрагменту) у формі інтерв'ю або рольової гри;

6) виділити головну проблему фільму і порівняти її з власною життєвою ситуацією.

Залежно від кількості аудиторних годин можуть бути запропоновані інші завдання креативно-пошукового характеру:

1) знайти в Інтернеті додатковий матеріал до теми;

2) розробити рекламу для продукту, який представлено в сюжеті;

3) обробити додатковий матеріал і представити його у вигляді доповіді;

4) організувати проєкт;

5) скласти інтерв'ю.

Висновки. Таким чином, освітня роль КНФ є складовою частиною Cultural Studies, де фільм завжди знаходиться в культурному контексті й потребує міждисциплінарного підходу для його опрацювання.

Адекватно підібрані до мети навчання фільми стимулюють розвиток уяви студентів, відповідно КНФ мають великий потенціал в галузі освіти. З одного боку, завдяки своєму формату вони можуть бути переглянутими в межах однієї навчальної години. З іншого боку, завдяки різноманіттю кіножанрів, апробації численних стилістичних кінотехнік, моделей оповіді, експериментальних способів зображення або драматургічних варіацій підходять для аналізу протягом кількох занять. Потужний дидактичний потенціал, можливості доступу до джерел КНФ в Інтернеті, типологія вправ для роботи над КНФ сприяє розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, соціалізації та інкультурації.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що результати дослідження розширюють перспективи у вивченні іноземних мов і слугують міцним підґрунтям для подальшого підвищення ефективності навчання з використанням медіа-ресурсів, розвитку міжкультурної компетентності у новому форматі навчального процесу.

Перспективу дослідження у даному науковому напрямку вбачаємо у подальшому розгляді дискурс-аналізу як принципового методу міждисциплінарного підходу.

Література:

1. Амеліна С. М., Аззоліні Л. С., Беньямінова Н. С., Гавриш М. М., Драганова В. Г. Рамкова Програма з німецької мови для професійного спілкування для ВНЗ України. – К.: Ленвіт, 2006 – 90 с.
2. Abraham U. Literaturdidaktik Deutsch / U. Abraham, M. Kepser – Eine Einführung, 3. Aufl. – Berlin, 2009.
3. Hipfl B. Film und Identität: Ein psychoanalytisch-kulturtheoretischer Zugang / B. Hipfl, M. Mai, R. Winter (Hrsg.) // Das Kino der Gesellschaft – die Gesellschaft des Kinos. – Köln: Herbert von Halem Verlag, 2006. – S. 148-171.
4. Klant M. Grundkurs Film 1. Kino, Fernsehen, Videokunst / M. Klant, R. Spielmann (Hrsg.) – Braunschweig: Bildungshaus Schulbuchverlage Westermann Schroedel Diesterweg Schönigh Winklers GmbH, 2008.

5. Tulodziecki G. Was Schülerinnen und Schüler im Medienbereich wissen können sollen – Kompetenzmodell und Bildungsstandards für die Medienbildung / G. Tulodziecki // Medienimpulse. Beiträge zur Medienpädagogik. Heft Nr. 59. – 2007. – S. 24.
6. Film ABC. Materiales 01. Begleitendes Unterrichtsmaterial für Lehrerinnen und Lehrer // Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. – Режим доступу: http://www.filmabc.at/documents/01_Filmheft_Einfuehrung.pdf.
7. Länderkonferenz Medien-Bildung. Kompetenzorientiertes Konzept für die schulische Medienbildung // LKM-Positionspapier – Stand 01.12.2008. – Режим доступу: <http://www.laenderkonferenz-medienbildung.de/>.

Багач И. Г. Короткометражный учебный фильм как средство развития межкультурной коммуникативной компетентности

Аннотация. В статье охарактеризовано особенности короткометражного учебного фильма как средства обучения всем видам речевой деятельности и обосновано использование его на занятиях по иностранному языку для развития и формирования навыков межкультурной коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: короткометражный учебный фильм, медиа-ресурсы, коммуникативная компетентность, междисциплинарный подход.

Bagach I. A short training video as a means of development of intercultural communicative competence

Summary. The article focuses on the features of a short educational film as a means of teaching of all kinds of language activities and the grounds of using it while studying a foreign language aimed at the formation and development of intercultural communicative competence.

Key words: short educational film, media resources, communicative competence, interdisciplinary approach.